

Complexnummer: 515897

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Vissering;Urkersluis

Aantal complexonderdelen

4

Monumentnummers van complexonderdelen

515898, 515899, 515900, 515901

Woonplaats

Urk

Gemeente

Urk

Provincie

Flevoland

Hoofdadres van hoofdobject

Domineesweg 33 E, 8321 DZ Urk

Complexomschrijving

Inleiding

De SCHUTSLUIS Urkersluis en het GEMAAL Vissering vormen een complex van waterbouwkundige werken tussen het IJsselmeer en de Urkervaart, aan de zuidkant van het voormalige eiland Urk.

De opdrachtgever tot de bouw van het complex was Rijkswater- staat. Architect en constructeur waren D. Roosenburg en de afdeling NOP van de Dienst der Zuiderzeewerken. Hoewel met de bouw van zowel het gemaal als de sluis met het SLUISWACHTERSHUISJE, de SCHOTBAL- KENLOODS en het rijtje nabij gelegen (niet in de beschrijvingen meegenomen en niet voor rijksbescherming in aanmerking komende) dienstwoningen is begonnen in 1938, werden de sluis en het gemaal pas in 1942 in gebruik genomen. Dit dieselgemaal en de vergelijkbare, tegelijkertijd gebouwde gemalen bij Lemmer (de Buma) en de Voorst (de Smeenge) zijn gebouwd voor het droogmalen van de Noordoostpolder en zijn daarna van groot belang gebleven voor het op peil houden van het water in de polder.

De bescherming van rijkswege betreft het gemaalgebouw, de sluis met bijbehorende noodschuif, de schotbalkenloods en het oorspronkelijke sluiswachtershuisje. De brug over de sluis valt evenals het in 1989 gebouwde bedieningsgebouwtje buiten de bescherming van rijkswege.

Omschrijving

Alle opstaande complexonderdelen zijn vanuit een rechthoekige plattegrond opgetrokken in schone baksteen en

staan onder met diverse materialen gedekte zadeldaken. De gemetselde complexonderdelen hebben overeenkomstige uiterlijke kenmerken en vormen daardoor zowel een functionele als visuele eenheid.

Waardering

Het waterbouwkundige complex is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en de architectuurhistorische waarde.

- Het waterbouwkundige complex heeft cultuurhistorische waarde omdat met de bouw ervan het einde van Urk als eiland en het begin van de Noordoostpolder werd gemarkeerd. Het complex is tevens van belang vanwege de plaats die het heeft in de technische en typologische ontwikkeling van waterbouwkundige werken in Nederland.
- Het complex heeft architectuurhistorische waarde vanwege de specifieke, voor de bouwtijd karakteristieke vormgeving en constructie van de complexonderdelen, en als werk uit het oeuvre van een vooraanstaand bouwkundige.
- Het complex heeft ensemblewaarde vanwege de bijzondere visuele en functionele samenhang tussen de samenstellende delen. Het is tevens van belang vanwege de ruimtelijke relatie met de wateren waarmee het is verbonden en als essentieel onderdeel van een groter geheel (de Noordoostpolder), waarvan ook de vergelijkbare complexen bij Lemmer en de Voorst deel uitmaken.
- Het complex is bovendien van belang vanwege de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van de complexonderdelen.

Monumentnummer*: 515898

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 mei 2002
Kadaster deel/nr: 2461/15

Monumentnaam**

Gemaal Vissering

Complexnummer

515897

Complexnaam

Vissering;Urkersluis

Woonplaats*

Urk

Gemeente*

Urk

Provincie*

Flevoland

Straat*

Domineesweg

Nr*

33

Toev.*

E

Postcode*

8321 DZ

Woonplaats*

Urk

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Urk

Sectie*

B

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

6032

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding

De eerste bouwwerken die werden gerealiseerd in de Noordoostpolder waren drie gemalen. Het aan de zuidkant van Urk, tussen de monding van de Urker Vaart en de Urker haven aan het IJsselmeer gelegen GEMAAL Vissering is samen met de gemalen Buma bij Lemmer en Smeenge bij De Voorst (Kraggenburg) gebouwd in opdracht van Rijkswaterstaat en diende aanvankelijk voor het droogmalen van de Noordoostpolder en vervolgens voor de regulatie van het waterpeil in de Noordoostpolder. Het in een functionalistische stijl uitgevoerde gemaal is ontworpen door architect D. Roosenburg, de ingenieurs van de Dienst der Zuiderzeewerken waren verantwoordelijk voor de constructies. Met de bouw van het dieselgemaal Vissering is, evenals de nabij gelegen Urker sluis en een rijtje dienstwoningen, begonnen in 1938. Pas met het droogvallen van de polder en het gereed komen van de Urker Vaart in 1942 werd het gemaal in werking gesteld. In eerste instantie gebeurde dit nog met stoommachines, omdat de dieselmotoren niet compleet waren. Pas na de oorlog zijn de drie, in 1940 door Werkspoor geleverde dieselmotoren gecompleteerd en in gebruik genomen. In 1945 is het ketelhuis afgebroken dat op het veld naast het gemaal stond. (De bescherming van rijkswege geldt niet voor de motoren en de pompen.)

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het vanuit een grotendeels rechthoekige plattegrond opgetrokken gebouw is onderkelderd en voorzien van een stalen geraamte, waarbinnen muren van baksteen in kruisverband zijn opgetrokken boven een plint met betonnen bovenrand. De rechtgesloten vensteropeningen zijn tegenwoordig voorzien van aluminium kozijnen, die de oorspronkelijke stalen kozijnen hebben vervangen. Het gebouw heeft een met zwarte pannen gedekt, uitkragend betonnen zadeldak met ijzeren onderranden. De uitkragingen versterken zich naar de nok toe en zijn aan de onderkant voorzien van cassettevormige uitsparingen. De parallel aan de weg staande gevel heeft van links naar rechts een blinde travee en vervolgens twee identieke traveeën met twee laag in de gevel geplaatste rechthoekige vensters met natuurstenen onderdorpels. De hoger geplaatste vensters staan binnen een stalen frame. De vierkante schoorsteen rechts hiervan is grotendeels uitpandig. Daarnaast bevindt zich een travee met alleen een hoog in de gevel geplaatst venster. De middelste, ijzeren schoorsteen is zeshoekig en sinds 1983 de opvolger van een bakstenen schoorsteen, die tegelijk met de plaatsing van een nieuwe dieselmotor in dat jaar werd vervangen. De volgende travee is als die links van de ijzeren schoorsteen. De schoorsteen en de twee traveeën hiernaast zijn als de linker schoorsteen en de traveeën links daarvan. Het rechter deel van deze gevel is terugliggend en heeft een rechte binnenhoek onder een concave welving van de dakrand. De terugliggende gevelpartij bevat een entree met een vernieuwde dubbele deur van aluminium met bovenlicht onder rollaag. Rechts van de deur bevinden zich een bakstenen bak en een liggend venster met natuurstenen onderdorpel en rollaag. Aan de stalen spantbenen in het lange deel van de gevel zijn stalen luifelspanten bevestigd. Deze en de hieraan bevestigde rail dienden voor de ophanging van de noodschuif van het gemeal. De noordelijke kopgevel is vrijwel symmetrisch. Deze heeft een ruime koekoek met bakstenen muren, een entree met een betonnen trap en een stalen deur voor de kelder van het gemeal. De door de stalen constructie in ongelijke vlakken verdeelde vakwerkgevel heeft boven de koekoek een liggende vensterpartij onder rollaag. In het linker muurvlak staan twee smalle, staande vensters. De gevel wordt gedomineerd door een grote, in een stalen frame gevatte vensterpartij. Linksboven staat vermeld 'VISSERING' in metalen letters. De geveltop bevat een vierkant ventilatierooster, die een rond, gietijzeren venster verving. De lange westgevel begint links met een terugliggend geveldeel met twee laag in de gevel geplaatste vierkante vensters. De kap heeft in de binnenhoek een concave welving als die aan de andere zijden. Het lange geveldeel is grotendeels voorzien van een lage uitbouw met plat betonnen dak. In de langsgewel van de uitbouw zijn ronde vensters geplaatst met aluminium (oorspronkelijk stalen) kozijnen en smalle betonnen lekdorpeltjes met een gootje. Boven de uitbouw bevat de gevel negen identieke traveeën met vensters als die in de oostgevel. De twee traveeën rechts van het gedeelte met de aanbouw zijn bovendien voorzien van twee laag geplaatste vierkante vensters. De meest rechtse travee is blind. De zuidelijke kopgevel heeft een symmetrische hoofdvorm. Het wordt in drieën gedeeld door twee grotendeels uitpandige, vierkante schoorstenen van baksteen. In het midden bevindt zich een brede, in een stalen frame gevatte vensterpartij als die in de noordgevel. De linker schoorsteen is versterkt door een metalen framen. De linker gevelpartij is slechts voorzien van één, op de plint staand venster onder rollaag. Het oorspronkelijke ronde venster is ook hier vervangen door een vierkant ventilatierooster. De rechter gevelpartij bevat een dubbele stalen deur onder rollaag. De grote, zaalvormige binnenruimte toont een constructie van ijzeren vollewandkniespanten met consoles, waarop ijzeren balken rusten. Het voorste gedeelte van de hal dient als werkplaats. Het grotere lager gelegen gedeelte herbergt de drie dieselmotoren, waarvan de twee buitenste nog de originele, van 1940 daterende kruiskopmotoren van Werkspoor zijn. De middelste motor is in 1983 vervangen door de huidige. De binnenmuren van de hal zijn tot een hoogte van ca. 2.5 meter bekleed met tegels. De spanten rusten op uitmetselingen van ca. 1.5 meter hoogte. De grote kelder bevat onder meer drie centrifugaalpompen, waarvan de twee oudere een capaciteit van 550 M3 en de nieuwere (1983) een capaciteit van 720 M3 per minuut

heeft.

Waardering

Het gemaal Vissering is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische, de architectuurhistorische en de stedenbouwkundige waarde.

- Het gemaal heeft cultuurhistorische waarde omdat met de bouw ervan het einde van Urk als eiland en het begin van de Noordoostpolder werd gemarkeerd.
- Het dieselgemaal is tevens van belang voor de technische en typologische ontwikkeling van het gemaal in Nederland.
- Het gemaal heeft architectuurhistorische waarde vanwege de specifieke, voor de bouwtijd karakteristieke vormgeving, het materiaalgebruik en de constructie van de behuizing, vanwege de bijzondere inventaris en als karakteristiek werk binnen het oeuvre van een vooraanstaand bouwkundige; D. Roosenburg.
- Het gemaal heeft tevens ensemblewaarde vanwege de bijzondere visuele en functionele samenhang tussen het gemaal en de andere onderdelen van het complex.
- Het gemaal is bovendien van belang vanwege de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het in- en het exterieur.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Gemaal (M)

Functie

Poldergemaal

Monumentnummer*: 515899

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 mei 2002
Kadaster deel/nr: 2461/15

Monumentnaam**

Urkersluis

Complexnummer

515897

Complexnaam

Vissering;Urkersluis

Woonplaats*

Urk

Gemeente*

Urk

Provincie*

Flevoland

Straat*

Domineesweg

Nr*

33

Toev.*

H

Postcode*

8321 DZ

Woonplaats*

Urk

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Urk

Sectie*

B

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

6032

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding

De Urkersluis is een SCHUTSLUIS tussen de monding van de Urker Vaart en de haven van Urk aan het IJsselmeer. Met de bouw van de sluis is, evenals met de werkzaamheden aan het nabijgelegen gemaal Vissering en een rijtje dienstwoningen, begonnen in 1938. De sluis, zowel als het bijbehorende sluiswachtershuisje, de schotbalkenloods en het gemaal (Visseringgemaal) zijn gebouwd in een aan het Functionalisme verwante stijl, naar ontwerp van de bouwkundige D. Roosenburg en ingenieurs van de Dienst der Zuiderzeewerken, in opdracht van Rijkswaterstaat. De sluis en de bijbehorende gebouwtjes waren voltooid in 1941. Na het droogvallen van de Noordoostpolder en het voltooiën van de Urkervaart in 1942 kon de sluis, evenals het nabij gelegen gemaal, in gebruik worden genomen. De schutsluis overbrugt een verschil in waterpeil tussen de polder en het IJsselmeer van 5.75 meter. De oorspronkelijke, van 1941 daterende sluisdeuren zijn in 1981 vervangen door de huidige. Het sluiswachtershuisje verloor in 1989 de oorspronkelijke functie en is in het zelfde jaar vervangen door een nieuw bedieningsgebouw bij de brug. De brug en dit bedieningsgebouw vallen buiten de bescherming van rijkswege.

Omschrijving

De sluis is een schutsluis met hydraulische, in 1981 vernieuwde sluisdeuren, die zijn geplaatst tussen betonnen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

landhoofden met kwartronde granieten hoeken. Waar de sluisdeuren aan de kademuren zijn bevestigd is eveneens graniet gebruikt voor de hoekstenen. Bij de sluisdeuren aan de kant van de Urker Vaart is tevens baksteen verwerkt in een terugliggende staande geleding. De rechte sluiscolk heeft betonnen kademuren met een stalen bovenrand. De muren zijn zestienledig en verstevigd met ijzeren "ribben". Boven de sluisdeuren aan de havenzijde staat een constructie, die bestaat uit vier hoge poorten van ronde stalen buizen, waaraan een rail is bevestigd. Deze draagt een stalen noodschuif, die vóór de sluisdeuren kan worden neergelaten en dient ter bescherming ervan bij calamiteiten. Het eveneens aan havenzijde staande ijzeren bedieningsmechanisme kan worden gebruikt voor handbediening van de schuif. Het geleidingswerk voor beide sluismonden is vernieuwd.

Waardering

De sluis is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en de architectuurhistorische waarde.

- De sluis heeft cultuurhistorische waarde omdat met de bouw ervan het einde van Urk als eiland en het begin van de Noordoostpolde werd gemarkeerd. De sluis is tevens van belang voor de technische en typologische ontwikkeling van de sluisen in Nederland.
- De sluis heeft architectuurhistorische waarde vanwege de constructie en de zuiver functionele vormgeving.
- De sluis heeft ensemblewaarde vanwege de bijzondere visuele en functionele samenhang met de andere complexonderdelen.
- De sluis is bovendien van belang vanwege de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid.

Hoofdcategorie

Weg- en waterbouwkundige werken

Subcategorie

Waterkering en -doorlaat

Functie

Schutsluis

Monumentnummer*: 515900

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 mei 2002
Kadaster deel/nr: 2461/15

Complexnummer

515897

Complexnaam

Vissering;Urkersluis

Woonplaats*

Urk

Gemeente*

Urk

Provincie*

Flevoland

Straat*

Domineesweg

Nr*

33

Toev.*

F

Postcode*

8321 DZ

Woonplaats*

Urk

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Urk

Sectie*

B

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

6032

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding

De Urkersluis is een schutsluis tussen de monding van de Urker Vaart en de haven van Urk aan het IJsselmeer. Met de bouw van de sluis is, evenals met de werkzaamheden aan het nabijgelegen gemaal Vissering en een rijtje dienstwoningen, begonnen in 1938. De sluis, zowel als het bijbehorende sluiswachtershuisje, de SCHOTBALKENLOODS en het gemaal zijn gebouwd in opdracht van Rijkswaterstaat, naar ontwerp van de architect D. Roosenburg en ingenieurs van de Dienst der Zuiderzeewerken. De sluis en de bijbehorende gebouwtjes waren voltooid in 1941. De in een functionalistische stijl gebouwde schotbalkenloods was bestemd als opslagplaats voor houten schotbalken, die dienden ter beveiliging van de westelijke (IJsselmeerzijde) sluisdeuren bij calamiteiten en als afsluiting van de sluiskolk bij werkzaamheden aan de sluisdeuren. Een stalen noodschuif heeft de functie van de schotbalkenloods echter overgenomen.

Omschrijving

Bij de Urkersluis staan twee gebouwtjes, die beide hun oorspronkelijke functie verloren hebben. Het grotere van de twee is gebouwd als schotbalkenloods. Het is vanuit een rechthoekige plattegrond opgetrokken in baksteen (kruisverband) binnen een stalen frame en heeft een betonnen plint. Het staat onder een uitkragend, betonnen zadeldak dat is gedekt met rode pannen en voorzien van een bakstenen schoorsteen. De kap kraagt naar de nok toe verder uit en heeft een onderrand van geklonken metaal en een onderzijde met cassettevormige uitsparingen. De drie traveeën tellende langsgevels zijn voorzien van ronde stalen vensters boven een betonnen leksteen. De gevel

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

aan havenzijde is tevens voorzien van ijzeren pennen en ringen tussen de kap en de vensters. Deze gevel staat bovendien op een op zware palen rustende, betonnen ligger. De kopgevel aan sluiszijde is door de ijzeren frameconstructie in drieën gedeeld en voorzien van twee rechtgesloten vensters tussen uitkragende betonnen lateien en eveneens betonnen onderdorpels. Het huisje is te bereiken via een betonnen trap. Constructie, vormgeving en materiaalgebruik zijn nauw verwant aan die van het nabijgelegen gemaal.

Waardering

De schotbalkenloods is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en de architectuurhistorische waarde.

- De loods heeft cultuurhistorische waarde als onderdeel van een complex dat een belangrijke schakel is in de ontwikkeling van waterbouwkundige kunstwerken in Nederland en omdat met de bouw ervan het einde van Urk als eiland en het begin van de Noordoostpolder werd gemarkeerd.
- De loods heeft architectuurhistorische waarde vanwege de specifieke, voor de bouwtijd karakteristieke vormgeving, het materiaalgebruik en de constructie en als karakteristiek werk binnen het oeuvre van een vooraanstaand bouwkundige, D. Roosenburg.
- De loods heeft tevens ensemblewaarde vanwege de bijzondere visuele en functionele samenhang met de sluis en de andere onderdelen van het complex.
- De loods is bovendien van belang vanwege de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur.

Hoofdcategorie

Weg- en waterbouwkundige werken

Subcategorie

Waterkering en -doorlaat

Functie

Schotbalkenloods

Monumentnummer*: 515901

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 10 mei 2002
Kadaster deel/nr: 2461/15

Complexnummer

515897

Complexnaam

Vissering;Urkersluis

Woonplaats*

Urk

Gemeente*

Urk

Provincie*

Flevoland

Straat*

Domineesweg

Nr*

33

Toev.*

H

Postcode*

8321 DZ

Woonplaats*

Urk

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Urk

Sectie*

B

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

6032

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding

De Urkersluis is een schutsluis tussen de monding van de Urker Vaart en de haven van Urk aan het IJsselmeer. Met de bouw van de sluis is, evenals met de werkzaamheden aan het nabijgelegen gemaal Vissering en een rijtje dienstwoningen, begonnen in 1938. De sluis, zowel als het bijbehorende SLUISWACHTERSHUISJE, de schotbalkenloods en het gemaal zijn gebouwd naar ontwerp van de architect D. Roosenburg en ingenieurs van de Dienst der Zuiderzeewerken, in opdracht van Rijkswaterstaat. De sluis en de bijbehorende gebouwtjes waren voltooid in 1941. Met het droogvallen van de Noordoostpolder en het afronden van de werkzaamheden aan de Urkervaart in 1942 kon de sluis evenals het nabij gelegen gemaal in gebruik worden genomen. Het sluiswachtershuisje diende als onderkomen van de sluiswachter, die vanuit deze positie de sluisdeuren kon bedienen.

Het gebouwtje verloor in 1989 de oorspronkelijke functie toen het in dat jaar werd vervangen door een nieuw bedieningsgebouw bij de brug. Dit bedieningsgebouw en de brug vallen beide buiten de bescherming van rijkswege.

Omschrijving

Het aan de zuid-oostkant van de sluiskolk staande sluiswachtershuisje was oorspronkelijk bestemd als onderkomen van de sluiswachter. Het vanuit een rechthoekige plattegrond opgetrokken huisje heeft een betonnen onderbouw en in kruisverband gemetselde muren onder een uitkragende betonnen kap met rode pannen. Deze is te vergelijken met die van de schotbalkenloods, maar is aan de onderzijde afgetimmerd. Aan de wegzijde bevat het huisje in de betonnen onderbouw een nieuwe aluminium deur met zijlichten. De ruimte hierachter bevat tegenwoordig sanitaire

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

voorzieningen. Het hoekvenster linksboven heeft vernieuwde aluminium kozijnen en vormt een doorlopend geheel met het venster in de naar de sluis gekeerde kopgevel en de op de haven georiënteerde zijgevel. De vensterpartij staat evenals de andere gevelopeningen onder een rollaag en is voorzien van een doorgetrokken betonnen onderdorpel. De gevel aan havenzijde bevat verder een op de genoemde vensterpartij aansluitende aluminium deur, die tegen de binnenhoek van een krimp is geplaatst. Deze rechter gevelpartij is voorzien van een rond venster en een aluminium deur. De achterste kopgevel bevat drie staande aluminium vensters.

Waardering

Het sluiswachtershuisje is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en de architectuurhistorische waarde.

- Het sluiswachtershuisje heeft cultuurhistorische waarde als onderdeel van een complex dat een belangrijke schakel is in de ontwikkeling van waterbouwkundige kunstwerken in Nederland en omdat met de bouw ervan het einde van Urk als eiland en het begin van de Noordoostpolder werd gemarkeerd.
- Het huisje heeft architectuurhistorische waarde vanwege de specifieke, voor de bouwtijd karakteristieke vormgeving, het materiaalgebruik en de constructie, en als karakteristiek werk binnen het oeuvre van een vooraanstaand bouwkundige, D. Roosenburg.
- Het huisje heeft tevens ensemblewaarde vanwege de bijzondere visuele en functionele samenhang met de sluis en de andere onderdelen van het complex.
- Het sluiswachtershuisje is bovendien van belang vanwege de herkenbaarheid en grote mate van gaafheid van het exterieur.

Hoofdcategorie

Weg- en waterbouwkundige werken

Subcategorie

Waterkering en -doorlaat

Functie

Sluiswachterswoning (C)